

STEFAN NOWAK*, AGNIESZKA FRANCAK**

*)Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach

**)Akademia im Jana Długosza w Częstochowie

**Finansowanie zrównoważonego rozwoju turystyki w ramach
Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej**

Wprowadzenie

Rozwój społeczno-gospodarczy każdego regionu uwarunkowany jest między innymi istnieniem odpowiednich zasobów naturalnych. Turystyka to właśnie ten rodzaj aktywności gospodarczej człowieka, który czerpiąc bezpośrednio z walorów przyrodniczych, powinien odgrywać ważną rolę w praktyce proekologicznego zarządzania środowiskiem. Zwiększający się ruch turystyczny pociąga za sobą wiele zagrożeń dla mieszkańców oraz środowiska przyrodniczego terenów z dominującą funkcją turystyczną. Wzrost świadomości ekologicznej, przy braku odpowiedniego wykorzystania turystyki, powoduje postrzeganie jej jako czynnika negatywnego oddziaływania na przyrodę¹.

Koncepcją coraz częściej wdrażaną przez praktyków zajmujących się planowaniem i zagospodarowaniem turystycznym, jest koncepcja turystyki zrównoważonej. Istotnym wsparciem dla zrównoważonego rozwoju turystyki w Polsce były środki z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej na lata 2007–2013. Beneficjentami tych środków byli nie tylko przedsiębiorcy, ale i uniwersytety, jednostki badawczo-rozwojowe, jednostki samorządu terytorialnego oraz orga-

¹ A.T. Jankowski, A., Nitkiewicz-Jankowska, *Zasada zrównoważonego rozwoju w turystyce województwa śląskiego. Kształtowanie jakości produktu turystycznego regionu z zachowaniem rozwoju zrównoważonego*, Instytut Turystyki, Warszawa 2004, s. 59–66.

nizacji pozarządowe. W okresie programowania 2007–2013, pięć województw Polski Wschodniej otrzymało z Unii Europejskiej dodatkowe środki finansowe między innymi na realizację projektów przyczyniających się do zrównoważonego rozwoju potencjału turystycznego opartego o warunki naturalne. Inwestycje współfinansowane z tych środków miały stanowić element uzupełniający dla działań – w zakresie tworzenia odpowiednich ofert turystyki zrównoważonej – podejmowanych przez organizacje turystyczne, jednostki samorządu terytorialnego oraz przedsiębiorców działających w sektorze turystyki.

1. Istota i znaczenie turystyki zrównoważonej

Koncepcja zrównoważonego rozwoju (*sustainable development*) powstała w latach siedemdziesiątych XX w. i była wyrazem krytycznej reakcji na zwiększającą się ingerencję w zasoby naturalne oraz społeczno-kulturowe². Zrównoważona turystyka nie tylko oznacza ochronę środowiska naturalnego, ale także obejmuje warunki życia najbliższego otoczenia społecznego oraz wymiar ekonomiczny danego obszaru turystycznego³. Turystyka wywiera znaczący wpływ na przyrodę, zarówno w skali lokalnej, regionalnej, jak i globalnej⁴. Efekty społeczno-ekonomiczne rozwoju turystyki postrzegać można przez pryzmat korzystnych zmian w postaci: wzrostu dochodów z turystyki, poprawy i rozwoju infrastruktury, wzrostu zatrudnienia, poprawy standardu życia społeczności odwiedzanych czy rozwoju przedsiębiorczości⁵. Warunkiem skutecznego funkcjonowania podmiotów gospodarki turystycznej w ramach rozwoju zrównoważonego jest ukształtowanie systemu współpracy pomiędzy: przedsiębiorstwami turystycznymi, jednostkami samorządu terytorialnego, oraz organizacjami i stowarzyszeniami branży turystycznej⁶.

² I. Jędrzejczyk, *Ekologiczne uwarunkowania i funkcje turystyki*, Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice 1995, s. 35.

³ P. Bajdor, J. K. Grabara, *Turystyka zrównoważona – przegląd literatury i charakterystyka*, w: S. Nowak, *Regionalne i lokalne strategie rozwoju turystyki*, Katowice 2012, s. 57.

⁴ S. Nowak, A. Franczak, *Regionalne strategie rozwoju a realizacja koncepcji zrównoważonej turystyki*, w: red. S. Nowak, *Ekonomiczno-organizacyjne problemy działalności turystycznej w regionach*, Katowice 2013, s. 65.

⁵ A. Niezgoda, *Rola różnych koncepcji i form rozwoju turystyki w dążeniu do celów rozwoju zrównoważonego*, *Turyzm* 2008, nr 18/2, s. 75.

⁶ A. Ulfik, *Rola samorządów terytorialnych w kształtowaniu turystyki w regionach*, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* nr 303, 2013.

2. Turystyka zrównoważona w programie operacyjnym Rozwój Polski Wschodniej

Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej stanowił dodatkowy element wsparcia z funduszy strukturalnych, który wzmacniał działanie innych programów operacyjnych na obszarze pięciu następujących województw: podlaskiego, warmińsko-mazurskiego, lubelskiego, świętokrzyskiego i podkarpackiego. W ramach programu finansowane były przede wszystkim inwestycje w zakresie infrastruktury wspierającej działalność naukową i badawczą oraz zakładające modernizację miejskich lub regionalnych systemów komunikacyjnych⁷. W ramach PO RPW realizowane były również przedsięwzięcia zwiększające atrakcyjność inwestycyjną i turystyczną tego obszaru. Głównym celem programu było przyspieszenie tempa rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju. W ramach PO RPW realizowanych było sześć osi priorytetowych⁸:

- oś priorytetowa I: Nowoczesna Gospodarka,
- oś priorytetowa II: Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego,
- oś priorytetowa III: Wojewódzkie ośrodki wzrostu,
- oś priorytetowa IV: Infrastruktura transportowa,
- oś priorytetowa V: Zrównoważony rozwój potencjału turystycznego opartego na warunkach naturalnych,
- oś priorytetowa VI: Pomoc techniczna.

Na realizację PO RPW na lata 2007–2013 przeznaczonych zostało 2675,05 mln Euro, w tym m.in.: ze środków Unii Europejskiej – ok. 2273,79 mln euro, a z publicznych środków krajowych – ok. 401,26 mln euro⁹. Wsparcie prowadzonych inwestycji znacznymi środkami finansowymi pochodzącymi z funduszy Unii Europejskiej, szczególnie w okresie światowego kryzysu finansowego, stanowiło znaczący wkład w rozwój lokalnej i regionalnej gospodarki¹⁰.

⁷ <http://www.funduszeuropejskie.gov.pl>.

⁸ Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej 2007–2013. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013. Szczegółowy opis osi priorytetowych. <http://www.polskawschodnia.gov.pl>.

⁹ Ibidem.

¹⁰ S. Kot, B. Ślusarczyk, *Influence of Global Crisis on Investment in Poland*, „Management” 2010, str.46–54.

Tabela 1

Rozdysponowanie środków PO RPW na poszczególne osie priorytetowe

Osie priorytetowe	Wkład UE w mln euro	Wkład krajowy w mln euro	Ogółem w mln euro
Oś priorytetowa I	789,96	139,40	920,36
Oś priorytetowa II	255,12	45,02	300,14
Oś priorytetowa III	452,62	79,87	532,50
Oś priorytetowa IV	660,38	116,54	776,92
Oś priorytetowa V	47,50	8,38	55,88
Oś priorytetowa VI	68,21	12,04	80,25
Ogółem	2273,79	401,26	80,25

Źródło: Program Operacyjny Rozwoju Polski Wschodniej 2007–2013, Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia, Szczegółowy opis osi priorytetowych, Warszawa, 7.02.2008.

Makroregion Polski Wschodniej dysponuje znaczącymi w skali europejskiej walorami turystyczno-przyrodniczymi, zarówno naturalnymi, jak góry, jeziora, lasy, czyste środowisko naturalne, jak również antropogenicznymi, tj. zabytki architektury (pałace, zamki), oraz kultury – stanowiska archeologiczne i miejsca historyczne. Silną stroną województw Polski Wschodniej, obok dużej bioróżnorodności jest duże bogactwo kulturowe regionu. Wszystko to stanowi ogromny potencjał dla rozwoju sektora turystycznego na obszarze Polski Wschodniej. Szczególne znaczenie dla zrównoważonego rozwoju turystyki na tym obszarze miały projekty realizowane w ramach V osi priorytetowej – „Zrównoważony rozwój potencjału turystycznego opartego o warunki naturalne”. Inwestycje realizowane w ramach tej osi priorytetowej miały stanowić element uzupełniający dla działań w zakresie zrównoważonego rozwoju turystyki, podejmowanych przez organizacje turystyczne, jednostki samorządu terytorialnego oraz przedsiębiorców działających w sektorze turystyki. W ramach osi „Zrównoważony rozwój potencjału turystycznego opartego o warunki naturalne” realizowane były dwa działania:

- działanie V.1 Promowanie zrównoważonego rozwoju turystyki,
- działanie V.2 Trasy rowerowe.

W ramach działania V.1. przewidziano realizację jednego kompleksowego projektu składającego się z dwóch komponentów¹¹:

- 1) opracowanie studium uwarunkowań atrakcyjności turystycznej (w tym analiza segmentów turystyki oraz typów turystów odgrywających kluczową rolę w regionalnych gospodarkach makroregionu);

¹¹ Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej 2007–2013. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013. Szczegółowy opis osi priorytetowych, <http://www.polskawschodnia.gov.pl>.

- 2) przeprowadzenie kampanii promocyjnej Polski Wschodniej, jako miejsca aktywnego wypoczynku.

W ramach działania V.2. przewidziano opracowanie i zrealizowanie kompleksowego projektu, którego celem było stworzenie ponadregionalnej trasy rowerowej w Polsce Wschodniej. Projekt składa się z dwóch komponentów¹²:

- 1) wytyczanie i oznakowanie tras rowerowych oraz budowa i inne roboty budowlane w zakresie dróg (ścieżek) dla rowerów o utwardzonej nawierzchni, które umożliwią bezpieczne przemieszczanie się turysty rowerowego oraz połączą miejsca kluczowe z punktu widzenia ruchu rowerowego (dworce kolejowe, autobusowe, parkingi, atrakcje turystyczne);
- 2) budowa i montaż podstawowej infrastruktury towarzyszącej, tj. stojaków na rowery, wiat postojowych, wiat widokowych, itp. oraz innych urządzeń niezbędnych do zapewnienia bezpiecznego przejazdu po drogach (ścieżkach) rowerowych realizowanych w ramach Programu.

3. Analiza i ocena poziomu wykorzystania środków unijnych w ramach V osi priorytetowej PO RPW 2007–2013

Dzięki wsparciu ze środków unijnych w ramach PO RPW zrealizowanych zostało wiele projektów zarówno inwestycyjnych, jak i nieinwestycyjnych, których celem było wzmocnienie zrównoważonego rozwoju turystyki makroregionu Polski Wschodniej. Projekty turystyczne współfinansowane ze środków unijnych w ramach PO RPW przyczyniają się nie tylko do tworzenia produktów turystyki zrównoważonej, lecz także służyły promocji regionu wśród turystów krajowych i zagranicznych.

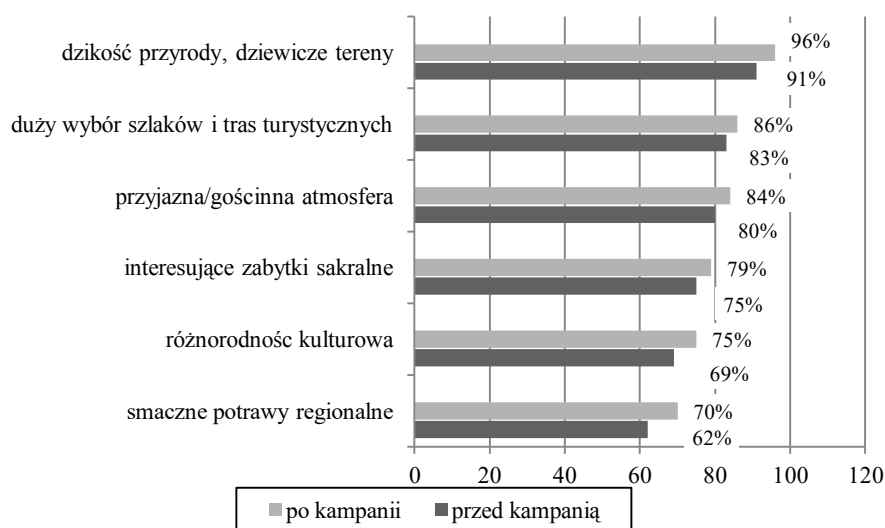
Analizując informacje zawarte na liście podpisanych umów o dofinansowanie, można zauważyć, że wśród projektów wspartych w ramach V osi priorytetowej PO RPW dominują przedsięwzięcia związane z budową tras rowerowych. W ramach Działania V.1. zrealizowany został tylko jeden projekt. Jego beneficjentem była Polska Organizacja Turystyczna. Celem projektu pt. „Promowanie zrównoważonego rozwoju turystyki” był wzrost zainteresowania ofertą turystyczną pięciu województw wschodniej Polski¹³. Celem szczegółowym projektu było dotarcie z przekazem promocyjnym, prezentującym walory tych województw do jak najszerzej gru-

¹² Ibidem.

¹³ <http://www.pieknywschod.pl>.

py odbiorców. Istotna część działań promocyjnych miała na celu dotarcie do specyficznej grupy docelowej jaką są „poszukiwacze inności” oraz „turyści aktywni”¹⁴. W etapie końcowym projektu komunikacja objęła swym zasięgiem mieszkańców Ukrainy i Niemiec. Głównym elementem kampanii realizowanej w ramach projektu, oraz narzędziem integrującym poszczególne zadania, była strona internetowa www.pieknywschod.pl. Miała ona za zadanie promować atrakcyjność turystyczną Polski Wschodniej pod hasłem: „Piękny Wschód”.

Analiza wizerunku racjonalnego pięciu województw Polski Wschodniej z perspektywy zasobów turystycznych oraz infrastruktury turystycznej, w badaniu zrealizowanym po zakończeniu kampanii, wykazała pozytywne zmiany. Świadczy o tym fakt, że cały region stał się po przeprowadzonej kampanii wyraźnie lepiej postrzegany w wymiarze oferty kulturalno-rekreacyjnej (nastąpił istotny przyrost wskazań w zakresie „smaczne potrawy regionalne”, „różnorodność kulturowa”, „dzikość przyrody, dziewicze tereny”)¹⁵.

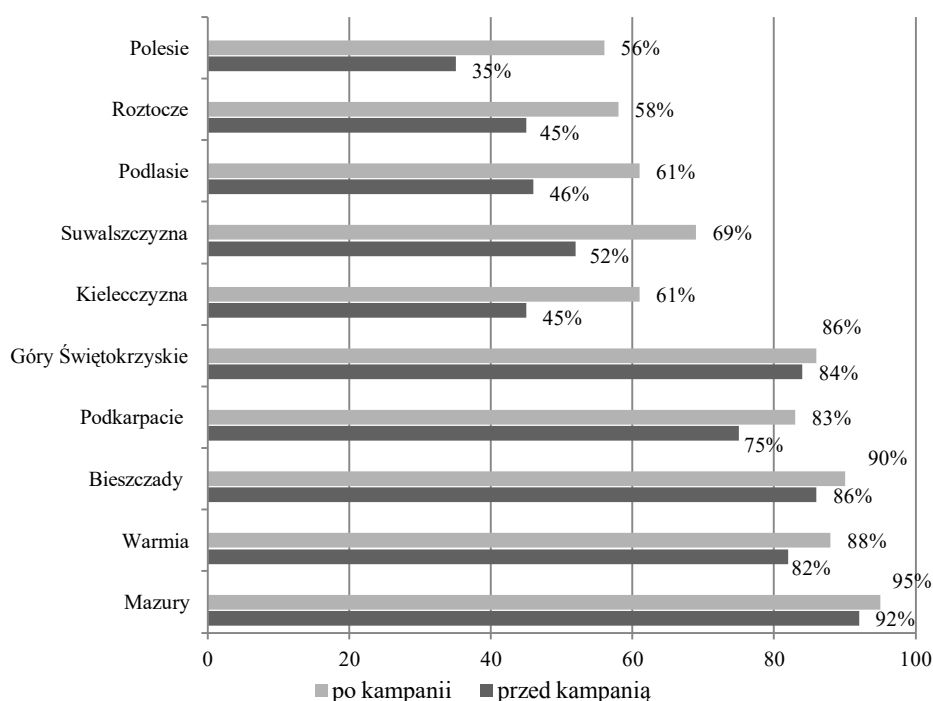
Rysunek 1. Wizerunek racjonalny makroregionu – zasoby turystyczne

Źródło: Badanie skuteczności kampanii promocyjnej walorów turystycznych wschodniej Polski „Piękny Wschód” 2010–2012 dla Polskiej Organizacji Turystycznej przez PBS Sp. z o.o. w ramach projektu „Promocja zrównoważonego rozwoju turystyki”.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Badanie skuteczności kampanii promocyjnej walorów turystycznych wschodniej Polski „Piękny Wschód” 2010–2012 dla Polskiej Organizacji Turystycznej przez PBS Sp. z o.o. w ramach projektu „Promocja zrównoważonego rozwoju turystyki”.

Skuteczność kampanii promocyjnej potwierdzają również pozytywne zmiany w obrębie emocji, jakie budzą w badanych, poszczególne regiony Polski Wschodniej. Wyniki badania przeprowadzonego po kampanii w zakresie postrzegania atrakcyjności turystycznej wykazały istotne zmiany w przypadku większości analizowanych w badaniu regionów. Na uwagę zasługują zmiany, jakie zanotowano w stosunku do mniej rozpoznawalnych przed kampanią regionów. Suwalszczyzna, Kielecczyzna, Polesie oraz Roztocze zyskały o około 20% pozytywnych ocen więcej w porównaniu z okresem przed kampanią¹⁶.

Rysunek 2. Ocena atrakcyjności turystycznej Polski Wschodniej

Źródło: Badanie skuteczności kampanii promocyjnej walorów turystycznych wschodniej Polski „Piękny Wschód” 2010–2012 dla Polskiej Organizacji Turystycznej przez PBS Sp. z o.o. w ramach projektu „Promocja zrównoważonego rozwoju turystyki”.

Celem działania V.2. był rozwój turystyki rowerowej w Polsce Wschodniej. Przygotowanie infrastruktury dla ruchu rowerowego stanowiło element zrów-

¹⁶ Ibidem.

noważonego rozwoju systemu transportu. Podjęte działania wywołać miały impuls do rozwoju i promowania turystyki rowerowej oraz przyczynić się do aktywizacji społecznej osób aktywnie spędzających czas wolny oraz aktywizacji gospodarczej przedsiębiorców świadczących usługi w sektorze turystycznym¹⁷. Zintegrowane działania na rzecz rowerowych tras turystycznych miały przyczynić się również do ochrony miejsc cennych przyrodniczo przed nieskoordynowanym ruchem turystycznym¹⁸. Dla Polski Wschodniej rozwój turystyki rowerowej miał stanowić znaczący czynnik rozwoju lokalnego, z wykorzystaniem istniejącego potencjału, m.in. dużych naturalnych walorów krajoznawczo-turystycznych i przyrodniczych, a także szlaków pielgrzymkowych do miejsc kultu religijnego¹⁹. Projekty wspierające rozwój turystyki pielgrzymkowej coraz częściej są dostrzegane i wykorzystywane przez podejmujące współpracę lokalne samorzady, jako umożliwiające rozwój tej formy aktywności w danych rejonach²⁰.

Tabela 2

Absorpcja środków unijnych w ramach działania V.2 PO RPW 2007–2013
według województw

Województwo	Wartość ogółem	Wydatki kwalifikowalne	Dofinansowanie	Dofinansowanie UE
Warmińsko-mazurskie	81 389 920,28	72 248 846,10	68 636 403,79	61 411 519,18
Podlaskie	58 951 443,45	57 126 135,98	54 269 829,17	48 557 215,58
Świętokrzyskie	23 757 039,01	23 757 039,01	22 569 187,05	20 193 483,15
Lubelskie	44 355 291,69	44 355 291,69	42 137 527,09	37 701 997,93
Podkarpackie	65 919 922,77	65 596 475,14	62 316 651,37	55 757 003,86
Razem	274 373 617,20	263 083 787,92	249 929 598,47	223 621 219,70

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Krajowego Systemu Informatycznego SIMIK 2007–2013 (30.09.2014).

Z analizy terytorialnego rozkładu udzielonego wsparcia ze środków Unii Europejskiej w ramach działania V.2 PO RPW na lata 2007–2013 wynika, iż najwięcej dofinansowania pozyskało województwo warmińsko-mazurskie –

¹⁷ Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej 2007–2013. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013. Szczegółowy opis osi priorytetowych <http://www.polskawschodnia.gov.pl>.

¹⁸ <http://www.polskawschodnia.gov.pl>.

¹⁹ Studium przebiegu korytarza głównego Trasy Rowerowej realizowanej w ramach Działania V.2. PO RPW, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa, styczeń 2009.

²⁰ R. Štefko, S. Jenčová, E. Litavcová, *Selected aspects of marketing pilgrimage sites*, „Polish Journal of Management Studies” 2013, vol.8.

61 411 519,18 zł, na drugim miejscu uplasowało się województwo podkarpackie – 55 757 003,86 zł, a trzecie miejsce w tym uporządkowaniu zajęło województwo podlaskie – 48 557 215,58 zł. Łącznie w ramach tego działania województwa Polski Wschodniej pozyskały z UE 223 621 219,70 zł.

Tabela 3

Przykładowe projekty zrealizowane w ramach V osi priorytetowej PO RPW 2007–2013

Nazwa projektu	Beneficjent	Wartość projektu w zł	Dotacja UE w zł	Poziom dofinansowania w %
Promocja zrównoważonego rozwoju turystyki	Polska Organizacja Turystyczna	22 890 701,10	19 374 902,37	84,6
Trasy rowerowe w Polsce Wschodniej – województwo podkarpackie	Województwo podkarpackie	65 919 922,77	55 757 003,86	84,6
Trasy rowerowe w Polsce Wschodniej – województwo świętokrzyskie	Województwo świętokrzyskie	23 757 039,01	20 193 483,15	85,0
Trasy rowerowe w Polsce Wschodniej – województwo lubelskie	Województwo lubelskie	44 355 291,69	37 701 997,93	85,0
Trasy rowerowe w Polsce Wschodniej – województwo warmińsko-mazurskie	Województwo warmińsko-mazurskie	81 389 920,28	61 411 519,18	75,5
Trasy rowerowe w Polsce Wschodniej – województwo podlaskie	Województwo podlaskie	58 951 443,45	48 557 215,58	82,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie: www.mapadotacji.gov.pl (3.11.2014).

Projekty realizowane w ramach PO RPW były współfinansowane w bardzo różnym procencie wartości kosztów kwalifikowalnych projektu. Poziom dofinansowania zależał między innymi od charakteru konkursu, rodzaju beneficjentów czy występowania pomocy publicznej.

Podsumowanie

Wdrażanie zasad zrównoważonego rozwoju pozytywnie wpływa na poprawienie wizerunku obszaru turystycznego oraz promocję danego regionu jako produktu turystycznego. Jednak niejednokrotnie brak środków finansowych uniemożliwia realizację kluczowych inwestycji, które mogłyby się przyczynić do zrównoważonego rozwoju turystyki. Udział środków z funduszy unijnych w finansowaniu projektów pozwala na realizację inwestycji, które bez dotacji z Unii Europejskiej nie zostałyby zrealizowane. Środki pochodzące z funduszy unijnych w znaczny sposób ograniczają bowiem koszty finansowe ponoszone przez beneficjenta oraz zmniejszają zapotrzebowanie na kredytowanie inwestycji. Na przestrzeni ostatnich lat na terenie Polski Wschodniej skutecznie przygotowano i zrealizowano wiele projektów, których finalizacja będzie przyczyniać się do zrównoważonego rozwoju regionu. Pełna ocena wykorzystywania środków pomocowych w ramach PO RPW na lata 2007–2013 wspierających zrównoważony rozwój turystyki na etapie przygotowywania niniejszego opracowania nie jest możliwa ze względu na niezakończony proces implementacji. Szacuje się, że całkowita analiza będzie możliwa, gdy pojawią się również efekty spodziewane w długim okresie. Jednak już teraz można stwierdzić, że duża część środków unijnych przeznaczana na realizację projektów w ramach PO RPW, a szczególnie w ramach V osi priorytetowej przyczyniła się do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu. Efekty kampanii „Piękny Wschód” przeprowadzonej w ramach projektu współfinansowanego ze środków unijnych, świadczą o pozytywnym wpływie działań promocyjnych na ocenę, postrzeganie oraz zachowanie odbiorców kampanii w badanej populacji. Szczególnie pozytywnie należy ocenić wsparcie powstawania tras rowerowych. Przygotowanie infrastruktury dla ruchu rowerowego przyczyniło się do ochrony miejsc cennych przyrodniczo przed nieskoordynowanym ruchem turystycznym.

W perspektywie wdrażania funduszy unijnych 2014–2020, niezmiernie ważnym wydaje się wzmacnianie sieci współpracy pomiędzy podmiotami branży turystycznej, jednostkami samorządu terytorialnego oraz różnego rodzaju organizacjami turystycznymi w celu wspólnego pozyskiwania środków unijnych na rozwój turystyki zrównoważonej. Zrównoważony rozwój turystyki zależy bowiem między innymi od tego, czy osoby i instytucje odpo-

wiedzialne za to w regionie, będą umiały efektywnie pozyskać środki unijne na inwestycje.

Bibliografia

- Bajdor P., Grabara J. K., *Turystyka zrównoważona – przegląd literatury i charakterystyka*, w: S. Nowak, *Regionalne i lokalne strategie rozwoju turystyki*, Katowice 2012.
- Jędrzejczyk I., *Ekologiczne uwarunkowania i funkcje turystyki*, Katowice 1995.
- Kot S., Ślusarczyk B. *Influence of Global Crisis on Investment in Poland*, Management, 2010.
- Nieżgoda A., *Rola różnych koncepcji i form rozwoju turystyki w dążeniu do celów rozwoju zrównoważonego*, „Turyzm” 2008, nr 18/2.
- Nowak S., Franczak A., *Regionalne strategie rozwoju a realizacja koncepcji zrównoważonej turystyki*, w: red. S. Nowak, *Ekonomiczno-organizacyjne problemy działalności turystycznej w regionach*, Katowice 2013.
- Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie polityki turystycznej w rozszerzonej UE (2005/C255/02), Bruksela 6.04.2005, Dz.U. UE C 255/14 z 14.10.2005.
- Raport skuteczności kampanii promocyjnej walorów turystycznych wschodniej Polski „Piękny Wschód” 2010–2012 dla Polskiej Organizacji Turystycznej przez PBS Sp. z o.o. w ramach projektu „Promocja zrównoważonego rozwoju turystyki”.
- Štefko R., Jenčová S., Litavcová E., *Selected aspects of marketing pilgrimage sites*, „Polish Journal of Management Studies” 2013, vol.8.
- Szczegółowy opis osi priorytetowych Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej 2007–2013.
- Mapa przedsiębiorcy 2007–2013. Przewodnik po funduszach europejskich dla przedsiębiorców, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, grudzień 2009.
- Wojtowicz D., *Wpływ funduszy unijnych na rozwój turystyki w województwie warmińsko-mazurskim*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2014, nr 2 (56).
- Ulfik A., *Rola samorządów terytorialnych w kształtowaniu turystyki w regionach*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu vol. 303, 2013.
- www.fundusze-strukturalne.gov.pl.
- www.polskawschodnia.gov.pl.
- www.pieknywschod.pl.

**Financing Tourism's Balanced Growth Within the
European Union's Operational Program 'Development of Eastern Poland'**

Summary

This examination presents the issues of balanced growth in tourism where particular attention is directed to the significance of European Union funds in said development. Secondly, an effort has been made to assess the effects and directions undertaken through the utilization of EU resources in the Operational Program 'Development of Eastern Poland'.

Translated by: *Stefan Nowak*